

LULLY

Jean-Baptiste LULLY
(1632-1687)

28 Kasım 1632, Floransa, İtalya – 22 Mart 1687
İtalyan asıllı besteci, kemancı, balet.

Floransa’da bir değirmencinin oğlu olarak doğdu. Çocukluğunda gitar çalmayı öğrendi. 1646’da 14 yaşındayken, Şövalye De Guise’nin İtalyancasını ilerletmek isteyen kız yeğeni için Fransa’ya götürüldü; 20 yaşına kadar bu görevi üstlendi. Dansı, şarkıları, kemaniyla gözde olan Lully, efendisini alaya alan şarkısı nedeniyle, çağının Fransız müziğinin en üstün örneklerini dinleyebildiği bu konaktan ayrılmak zorunda kaldı. 1652’de saray hizmetine dansçı olarak girdi. Hatta 23 Şubat 1653’te, o zaman 14 yaşında olan genç Kral Louis ile aynı balede,

Lazzarini ile birlikte bestelediği “Ballet de la Nuit”de dans etti. Bu balede Güneş Kral rolünde sahneye çıkan XIV. Kois de tarihe bu adla geçti.

Lully, Lazzarini’nin ölümünden sonra 16 Mart 1653’te bale çalgı müziği bestecisi olarak atandı. 1655’ten sonra şarkıcı, dansçı, komedyen ve besteci olarak ünü arttı. 1653-1663 arasında Ballet de Cour (Saray balesi), Fransız uyruğuna girdikten bir yıl sonra 1662’de, balenin vokal müzik yöneticilerinden Michel Lambert’in kızıyla evlendi.

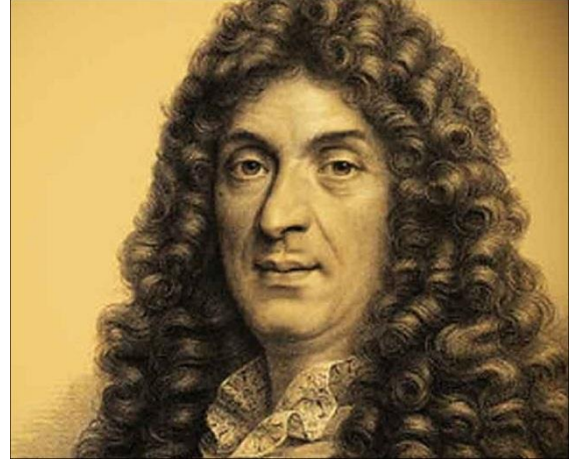
1663-1672 arasında çoğu Molière’in metni üzerine 14 kadar comédies-ballets, tragédies-

ballets (komedi baleleri, trajedi baleleri) ve pastoraller yazdı. 1672-1687 arasında da Paris Operası için büyük sahne eserleri (Tragédies lyriques – Lirik trajediler), yani 16 kadar opera besteledi. Yazdığı motetler arasında 1664'teki Miserere, Kral XIV. Louis ve Madame de Sévigné tarafından o kadar çok beğenildi ki, cennette bundan başka bir müzik olamayacağı söylendi.

Lully, krallık özel orkestrası olan Les 24 Violons du Roi (Kralın 24 Kemani) topluluğunda çaldı. Sonra 17 çalgıdan oluşan Les Petits Violons (Küçük Kemanlar) topluluğunu kurdu ve gereksiz süslemelere kalkışmadığı için büyük beğeni kazandı. Sarayda yavaş yavaş yükseldi. 1653'te enstrümental müzikçi, 1661'de oda müzikçisi, 1662'de baş müzikçi ünvanlarını aldı. 1672'de opera tekeli elde etti ve tüm Avrupa'nın hayranlığını toplayacak olan Grand Opéra'nın temelini, Académie Royale de Musique topluluğunu kurdu. Yönetici, sahne amiri, orkestra şefi, hatta teknisyen ve dekorcu olarak canla başla çalıştı. Lully, arkadaşı ve kendi gibi müzisyen olan Michel Lambert'le evli olmakla beraber, devamlı

olarak bir hovarda olmakla, hem başka kadınlarla, hem de erkeklerle aşk hayatı yaşamakla tanındı. Bu davranışları çok geniş söylentilere ve birkaç büyük skandala konu olduysa da Lully, Kral XIV. Louis tarafından desteklenmesi ve hatalarının hemen affedilmesi dolayısıyla, bu söylenti ve skandallardan pek zarar görmedi.

Özel yaşamı, homoseksüel davranışlarını ortalıkta sergilemesi nedeniyle de pek çok sorun yaratan, bazı davalara da karışan Lully, sonunda 1681'de ancak soylulara verilen Secrétaire du Roi (Kralın sekreteri) ünvanını aldı.

Lully, çalışma hayatının hemen hemen tümünü Fransa'da XIV. Louis'in sarayında müzisyen olarak geçirdi. 1661'de Fransız vatandaşlığına geçti. Zamanının en ünlü Fransız bestecisi olarak bilinmektedir.

Lully yeni çıkan İtalyan stili operanın müzik ve şarkılarının Fransızca diline pek uymadığını çalışma hayatının başında anlayıp Fransızca 'ya daha uygun şarkıları kapsayan yeni bir opera türü yaratmıştır. Böylelikle Fransız opera stiline babası Lully sayılmaktadır. Operalar yanında bale için müzik ve ayinler için kilise müziği de bestelemiştir.

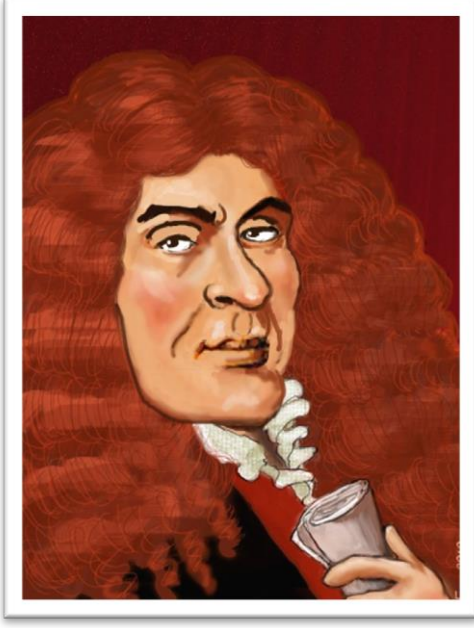
Gençliğinde Paris'e gelerek XIV. Louis'in sarayına giren ve kısa zamanda yeteneklerini

kabul ettiren Lully, 1669'da Paris Operası'nı kurmuştur. Avrupa'nın en seçkin orkestrasını yaratarak hem Fransa'nın müzik yaşamında hem de kendi eserlerinde, sistemli çalışması ve düzenleyici nitelikleriyle seçilmiştir. Floransa'da doğmasına rağmen, dönemin Fransız org müziği bestecileriyle çalışmış olması nedeniyle Fransız zevkine bağlı alan Lully, başlangıçta Molière ile işbirliği yapmıştır. Aktör ve dansçı olarak katıldığı Molière'in komedi-baleleri için müzik yazmıştır. Lully'ye gelinceye kadar dikkate değer bir opera bestecisinin çıkmamasının nedeni, halkın bale ile yetinmesiydi. Lully, Fransızların bale sevgisini uzun süre paylaştı, hatta bir ara Fransız dilinde opera bestelemenin olanaksızlığını da savundu. Daha sonra Paris Operası için her yıl bir opera yazarak dikkate değer bir repertuar oluşturdu. Ozan Quinalult ile işbirliğinden yararlı sonuçlar aldı. Cadmus et Hermion, Alceste, Thése, Atys, Isis, Psiché, Persée, Phaeton, Amadis gibi birçok operasında Fransız dilinin özelliklerini korudu ve Fransız estetiğine bağlı kalmayı başardı. Operaların başında yer alan symphonialarında temel biçimi kurarak geleceğin Senfonisini hazırladı. Eşliksiz reçitatif yerine, eşlikli reçitatif kullandı. İtalya'da doğan opera, önceleri şarkılı bir parça ile başladılar. Monteverdi ve Scarlatti, girişte salt çalgı müziği kullanma geleneğini yerleştirdiler. Scarlatti'nin Symphonia'ları çabuk – yavaş - çabuk tempo sıralaması içinde üç bölümden oluşuyordu. Lully, şekilde değişiklik yaptı. Lully'nin enstrümental giriş müziğinin bölümler şöyle sıralanıyordu: Önce yavaş bir birinci bölüm, ortada fugato ile yazılmış hızlı bir ikinci bölüm ve son olarak, bir dans havası olan üç zamanlı menuet'in kullanıldığı bir üçüncü bölüm...

Pek fazla okul ya da konservatuvar eğitimi almadı. Ama üstün yetenekli olduğu için kendi kendini yetiştirdi. Gitar ve keman çalmayı ve balet olarak bale dansı yapmayı da kendi kendine öğrendi.

1646'da Fransız "Guise Dükü"nü'nün oğlu tarafından Fransa'ya götürüldü ve Fransız "Montpensiere Düşesi Anne Marie Louise d'Orléans"ın yanına önce hizmetkâr olarak sonra da ona İtalyanca dil dersleri vermek üzere girdi. Paris'te hem birçok konserlere giderek hem de Nicolas Métru adlı muzisiyenden muzik teorisi dersleri alarak sanatını geliştirdi. 20 yaşına yetiştiği zaman mükemmel bir besteci, kemancı ve dansçı balet olmuştu.

1652'de Fransa Kralı XIV. Louis için Versay Sarayında çalışmaya başladı ve 1653de sarayda balet oldu. "Ballet des nuit (Gece Balesi)" adlı bir eğlence balesi için müziği besteledi. Bu balenin müziğini çok beğenen XIV. Louis tarafından sarayın entrümental müzik bestecisi olarak ve 24 kemandan oluşan *Grand Band* adı verilen saray orkestrasına şef olarak atandı. Bu orkestranın disiplinsiz hareketleri dolayısıyla Kral'ın izini ile *Petits Violons'* adını verdiği once 16 sonra 20 kemandan oluşan yeni bir orkestra kurdu ve bu orkestrayı gayet sıkı bir eğitimden geçirmeye koyuldu. Bu orkestra ile kendi tercihi olan fazla müziksel süsü bulunmayan parçalardan oluşan bir repertuar kurdu.

1661de Fransız vatandaşlığına geçti. 1662de Kraliyet Ailesi için Usta Müzisyen ünvanı verildi. Aynı yıl evlendiğinde evlilik vesikalarını kral ve kraliçe şahsen imzaladılar.

1650li ve 1660li yıllarda Kral için birçok bale eserinin müziğini ve dansların koreografisini hazırladı. Bu balelerde de baş balet olarak görev yaptı. Kral da bale dansını sevmekte ve şahsen dans ederek bunlara katkı yapmaktaydı.

Versay Sarayı'nda oyun yazarı olarak görev yapan Moliere ile ortaklaşa çalışmalara baladı ve Moliere'in *Le Mariage forcé* (Zoraki Evlenme) (1664), *L'Amour médecin* (Aşk Doktoru) (1665) ve *Le Bourgeois gentilhomme* (Kibarlık Budalası) (1670) gibi ünlü komedilerine eşlik yapacak müzik besteledi. Moliere ile birlikte bir önemli Fransız sanat geleneği olacak *Komedi-bale* tarzını geliştirdi.

Kral yaşlandıkça, (özellikle 1670den sonra) bale dansı yapamayıp temsillere katkısı ve ilgisi azaldı.

Lully bu sefer yeni bir tarz olarak İtalya'da geliştirilen opera bestelemeye önem verdi. *Alceste* (1674), *Thésée* (1675), *Atys*

(1676), *Phaéton* (1683) ve *Armide* (1686) adlı klasik operalar hazırladı. Kral ve maliye nazırı Jean-Baptiste Colbert desteği ile Fransa'da opera temsil edilmesi patentini ve her türlü müzik eseri notalarının yayınlanması tekel imtiyazları 1867de ölene kadar Lully'ye verildi. Bu geniş eleştiriye uğradı. Özellikle Lully'nin müzikli kukla oynatılmasını kabul etmeyişi çok şikâyete neden oldu. Lully bu imtiyazlardan büyükçe bir servet yapmayı başardı.

1686 sonlarına doğru Fransa Kralı hastalanmıştı ve iyileştiği zaman bu iyileşmeyi kutlamak için Lully'den yeni bir müzik konseri hazırlamasını istedi. Bu konser 8 Ocak 1687'de verildi. Orkestra bir Latince Te deum ilahi bestesini çaldı. Lully orkestra şefliğini yapmaktaydı. O zamanlar orkestra şefleri orkestrayı idare etmek için küçük *orkestra şefi batonu* kullanmazlardı ve şef ritmi ve birliği büyük bir değneği yere vurarak sağlardı. Lully orkestrayı idare ederken bu büyük değneği ayak başparmağına kazayla vurdu. Bu vurma ile ortaya çıkan yara ve abse enfeksiyonla büyüdü ve septik hale geldi. Lully doktorların ayak başparmağını operasyonla kesmelerine izin vermedi. Ampütasyon gerekmeden iyileştireceğini söyleyen bir şarlatan hekime güvenerek ampütasyonu reddetti. Gangren, daha sonra tüm bacağına yayıldı. Kısa süre sonra, 22 Mart 1687'de hayatına gözlerini yumdu.

Öldüğü zaman Lully'nin epeyce serveti olduğu ortaya çıktı. Mirasçılarının Paris şehrinde 5 ev, kırsal alanlarda iki kır evi ve 800.000 livre frank nakit miras bıraktığı bildirilir.

Lully bestelerini Barok müziğin gelişmiş olduğu "Orta Barok Dönemi"de hazırlamıştır. Hızlı ve canlı ritimde müzik ve özellikle dans edilebilir müzik, bestelemeyi tercih etmiştir.

Lully besteleri ile Paris ve hatta Fransız müzik zevkini değiştirmiş olduğu kabul edilmektedir. Eserlerinde o zamana kadar kullanılmayan veya çok az kullanılan müziksel çalgılar kullanmaya önem vermiştir.

Zamanının ünlü oyun yazarı ve Fransız sarayında çalışan Moliere ile yakın şahsi arkadaşlık kurmuş ve birlikte eserler vermiştir. Moliere ve Lully yeni bir müziksel şekil olan ve tiyatro, komedi ve baleyi bileştiren *comédie-ballet* tarzını bulmuşlardır.

Lully bundan başka *tragédie en musique* (müzikli trajedi) veya *tragédie lyrique* (lirik trajedi) adı verilen yeni bir Fransız opera tarzı yaratmıştır. Hazırladığı opera eserlerinde bestelediği şarkıları resitatif ya da arya olarak ayırıp sınıflandıracağına, hızlı olarak geçen olaylar halinde bu iki tür şarkıyı birleştirip kaynaştırmıştır.

Lully, kulağa hoş gelen ve ritim açısından dile uygun olan esnek bir tür resitatif (wzgisiz konuşma) icat ederek, dans ögesini öne çıkararak (drama çoğunlukla olabildiğince çabuk sona erer, böylece gösteri bir dans dizisi içinde renk renk çiçek açar), ramp ışıklarının karşı yanından (varlığı üstü kapalı bir şekilde hitap edilen XIV. Louis ile) gelen görkemi sahne üzeri dünyasından yansır bir duruma getirerek ve hatta bestecinin çağdaşı Rean Racine'in trajedilerindeki Fransızların beğendikleri şarkı, şiir ve keskin etkililiği koruyarak operayı Fransız ruhuyla yeniden yarattı.

Uvertürleri (orkestral bölümlerin giriş parçaları) ile, ağır ve görkemli başlangıcını canlı fugal müziğin (yani, füg tarzında bir taklit içinde gelişen bir temanın) izlediği "Fransız üvertürü" olarak tanınan türü yaratmıştır. Bu üvertür türü değişmez bir norm olarak yalnızca Fransa'da varlığını sürdürmedi, aynı zamanda

Purcell, Handel ve Bach için de bir model oluşturdu.

Lully'nin standart bir özellik kazandırdığı bir başka form olan chaconne ya da ondan neredeyse ayırt edilemeyecek olan passacaglia da böyleydi. Bunların her biri yinelenen ağır yürüyüşlü bir bas üzerinde çeşitlemelerden oluşur ve operanın görkem ve saygınlığında bir doruk anını temsil eder.

Lully, Paris'in en güçlü bestecisiydi ve ondan sonra gelenleri başarısız kılarak yıllarca sahnelerde kaldı. Monteverdi, neredeyse tamamen unutulup gitmişti. Buna karşılık, Lully'den sonraki besteciler kuşağı, 20. yüzyıl sonlarına kadar hemen hemen unutulmuş bir dönem olsa da Fransız müziğinin başka alanlarında çok başarılı ve yaratıcı bir dönemini sürdürdüler.

